

JOANNA KULPIŃSKA

Uniwersytet Jagielloński

SPRAWOZDANIE Z SZÓSTYCH WARSZTATÓW
AMERICAN ETHNICITY AND EAST EUROPEAN IMMIGRATION
(KRAKÓW, 16–18.06.2014 R.)

W dniach 16–18 czerwca w Krakowie odbyła się szósta edycja międzynarodowej konferencji *American Ethnicity*, poświęconej imigracji do Stanów Zjednoczonych z Europy Wschodniej oraz dziejom zbiorowości imigracyjnych, wywodzących się z tego regionu. Spotkania tego typu odbywają się tradycyjnie na Uniwersytecie Jagiellońskim co dwa lata, począwszy od 2004 r.; w pierwszych latach miały one postać warsztatów – roboczych, kameralnych obrad. Ze względu na tę tradycję, nazwa warsztaty utrzymana została w nazwie imprezy, która z czasem przybrała postać dużej konferencji. W tym roku spotkanie zostało zorganizowane przez Polską Akademię Umiejętności oraz Instytut Amerykanistyki i Studiów Polonijnych Uniwersytetu Jagiellońskiego, we współpracy z amerykańskimi stowarzyszeniami Immigration and Ethnic History Society oraz Polish American Historical Association, przy znaczącym wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Konsulatu Generalnego Stanów Zjednoczonych w Krakowie oraz Urzędu Miasta Krakowa. Konferencja za każdym razem gromadzi grono wybitnych naukowców z różnych stron świata, stanowiąc tym samym przestrzeń do ogólnych dyskusji na temat najnowszych badań migracji i etniczności, wychodzących poza bezpośrednią tematykę obrad.

Dwudniowe obrady podzielone zostały na siedem sesji tematycznych, w ramach których przedstawiono dwadzieścia jeden referatów. Dodatkowo trzeci dzień wypełniły warsztaty dla doktorantów i młodych badaczy, podczas których zaprezentowali oni swe projekty i wstępne wyniki badań.

Obrady zostały uroczystie inaugurowane w auli Polskiej Akademii Umiejętności przez prorektora Uniwersytetu Jagiellońskiego do spraw dydaktyki – profesora Andrzeja Manię. Po nim głos zabrała konsul generalna Stanów Zjed-

noczonych w Krakowie Ellen Germain, która przypomniała tradycję warsztatów *American Ethnicity*. Zebranych powitały także w imieniu współorganizatorów prof. Hasia Diner, przewodnicząca Immigration and Ethnic History Society, oraz prof. Grażyna Kozaczka, wiceprzewodnicząca Polish American Historical Association.

Pierwszą sesję, odbywającą się pod przewodnictwem Adama Walaszka (Uniwersytet Jagielloński), rozpoczął swym wystąpieniem Steven Diner (Rutgers University – Newark). Przeanalizował on kwestię udziału imigrantów w szkolnictwie wyższym w Stanach Zjednoczonych. Jego rozważania dotyczyły głównie osób będących dziećmi pierwszego pokolenia imigrantów. Do II wojny światowej byli to głównie przybysze z Europy. W kolejnych dziesięcioleciach dostrzec można było wzrastający odsetek Afro-Amerykanów (skutek stopniowej emancypacji) i Latynosów (wcześniej imigrujących do USA), a od późnych lat 60. pojawili się studenci wywodzący się z Afryki, Azji i Bliskiego Wschodu. Historyk zwrócił szczególną uwagę na duże zróżnicowanie pomiędzy studentami wywodzącymi się z różnych kultur i wynikające z tego trudności w ich edukacji.

Kolejnym mówcą był Graham Hodges (Colgate University), który w swym wystąpieniu *Taxi Driving and the American Immigrant Experience, 1907 – Present* skoncentrował się na kwestii funkcjonowania imigrantów w branży taksówkarskiej w Nowym Jorku. Według przytoczonych przez niego danych obecnie 96% taksówkarzy to osoby urodzone poza terytorium Stanów Zjednoczonych. Zwrócił uwagę na zjawisko sukcesji wśród zbiorowości etnicznych w tym zawodzie. Początkowo praca ta cieszyła się szczególnym zainteresowaniem wśród Afro-Amerykanów. Następnie zdominowana została przez Europejczyków, głównie Irlandczyków oraz Włochów. Obecnie natomiast nowojorscy taksówkarze wywodzą się głównie z Bangladeszu, Pakistanu oraz Indii. Badacz wskazał na pewne cechy demograficzne wyróżniające osoby podejmujące ten zawód, między innymi to, iż są to głównie dojrzały (średnia wieku 46 lat) i nieżonaci mężczyźni.

Neal Pease (University of Wisconsin – Milwaukee), analizując wpływ sportu na zjawisko akulturacji wśród imigrantów w USA, wskazał na pięć podstawowych kwestii. Rozpoczął od stwierdzenia, że w Stanach Zjednoczonych, w przeciwieństwie do Europy, kultura sportu była wysoko wykształcona; istniały tam również dziedziny sportu nieznane na starym kontynencie. Wejście imigrantów w świat tych sportów stanowiło zatem swoiste wejście w świat amerykański. Dodatkowo dawało ono możliwość wyjścia poza granice własnej grupy etnicznej oraz szansę awansu społecznego. Autor zwrócił także uwagę na zjawisko sukcesji wśród grup etnicznych w poszczególnych dziedzinach sportu, odpowiadającej falom imigracyjnym przybywającym do Stanów Zjednoczonych w poszczególnych latach.

Jako pierwsza w drugiej sesji, prowadzonej przez Dorotę Praszalowicz (Uniwersytet Jagielloński), głos zabrała Hasia Diner (New York University), przedstawiając wyniki swych studiów na temat żydowskich imigrantów trudniących się handlem obnośnym (*peddlers*). Badaczka podkreśliła ich rolę w kolonizacji nowych obszarów, na które żydowscy handlarze często przybywali jako jedni z pierwszych białych. Byli oni tym samym ambasadorami żydowskości wśród społeczności, które wcześniej nie miały kontaktu z tą grupą etniczną. Znana historyczka wskazała również na różnice pomiędzy handlarzami w „starym” i „nowym” świecie: w pierwszym ich klientami były głównie osoby pochodzenia żydowskiego, w tym drugim prawie wyłącznie nie-Żydzi.

Przedmiotem rozważań Tobiasa Brinkmanna (Penn State University) przedstawionych w referacie *Non-State Actors and the Transatlantic Mass Migration 1880–1914* stała się kwestia organizacji i przebiegu podróży migrantów pomiędzy Europą a Stanami Zjednoczonymi. Czynnikiem, które wziął pod uwagę, badając ten proces, były między innymi rozwój transportu, rola agentów migracyjnych oraz trudności związane z nieudokumentowanymi migracjami.

Podstawą analizy przeprowadzonej przez Kristinę-Monikę Hinneburg (Friedrich-Schiller-University, Jena) stał się pięcioaktowy dramat Gottholda Ephraima Lessinga *Nathan der Weise* (*Natan Mędrzec*), napisany w 1779 r. Przesłaniem sztuki jest potrzeba tolerancji religijnej. Dramat ten w kolejnych latach ukazał się w Stanach Zjednoczonych w adaptacjach trzech różnych autorów, będących imigrantami z Europy Wschodniej. Nowe wydania, poprzez głoszenie hasła równości wszystkich kultur i wyznań, okazały się w pewnym momencie wyjątkowo aktualne, stanowiąc między innymi narzędzie do walki z faszyzmem (sztuka ta została zakazana w nazistowskich Niemczech). W tym znaczeniu dramat był wykorzystany w USA przez grupę niemiecko-amerykańską, w większości dystansującą się od polityki III Rzeszy, co zostało przyjęte sceptycznie przez amerykańskie otoczenie. Prelegentka wskazała na swoisty kulturowy transfer z Europy do Stanów Zjednoczonych oraz na relacje pomiędzy tekstem a zmieniającym się kontekstem społecznym, kulturowym i historycznym kolejnych adaptacji.

Trzecią sesję, prowadzoną przez Grahama Hodgesa, otworzył referat Anny Mazurkiewicz (Uniwersytet Gdański) zatytułowany *Unwilling Immigrants: Transnational Identities of East Central European Exiles during the Cold War*. Prelegentka skupiła się w nim głównie na kwestiach wpływu polityki dotyczącej uchodźców na ich funkcjonowanie w kraju przyjmującym, jak również na zagadnieniach odnoszących się do organizacji życia tych ludzi w obrębie transnarodowych powiązań.

Mary Erdmans (Case Western Reserve University) na podstawie studium przypadku morderstwa Polaka przez młodą kobietę pochodzenia portorykańskiego w New Britain (Connecticut) przeanalizowała zjawisko asymilacji seg-

mentowej oraz walki w obrębie rasowej hierarchii. Badaczka zwróciła uwagę na długą historię interakcji pomiędzy polską i portorykańską grupą etniczną w obrębie tego miasta. Nie we wszystkich jego częściach relacje te były takie same. W zamożniejszych dzielnicach stosunki te układały się stosunkowo zgodnie, areną antagonizmów pomiędzy tymi grupami były natomiast ubogie obszary, gdzie występowała walka o poszczególne nisze. Konflikt był zatem rezultatem nie tyle różnic etnicznych, ile raczej współzystowania na jednym wspólnym terytorium dwóch biednych grup, ich rywalizacji, bezradności i wynikających stąd patologii.

Wpływ procesu gentryfikacji Greenpointu (Brooklyn) na zamieszkującą tam społeczność polonijną zbadała socjolożka Anna Sosnowska-Jordanovska (Uniwersytet Warszawski). Wskazała ona głównie na pozytywne następstwa tego procesu, jak między innymi coraz wyższa pozycja osób polskiego pochodzenia, żyjących w tej dzielnicy, zarówno w oczach pozostałej Polonii, jak i rodaków w kraju pochodzenia, czy też w hierarchii etnicznej Nowego Jorku. Z jednej strony wskazała ona na zagrożenie tradycyjnych elementów polskości tej części miasta, z drugiej natomiast podkreśliła rosnący status polskiej kultury wśród mieszkańców Greenpointu.

Anna Fiń (Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków) skupiła się natomiast na społecznym i demograficznym profilu współczesnych polskich nowojorczyków. Na wstępie odnotowała spadek liczby polskich imigrantów przybywających do Nowego Jorku po 2000 r. Większość wśród nich stanowią kobiety (56%), średnia wieku przybyszów wynosi 49,7 lat. Odznaczają się oni słabą znajomością języka angielskiego. Zauważalny jest jednak wzrost społeczno-ekonomicznego statusu nowojorczyków polskiego pochodzenia, głównie pod względem edukacji oraz wysokości wynagrodzenia. Zajmują oni średnie pozycje w stratyfikacji społecznej, chętnie poddając się asymilacji kulturowej i strukturalnej. Socjolożka podkreśliła również, iż tym samym czwarta fala polskich imigrantów (1990–2011) znacznie zmieniła obraz tej grupy etnicznej w Stanach Zjednoczonych.

Drugi dzień obrad zapoczątkowała czwarta sesja, pod przewodnictwem Stevena Dinera. Jako pierwszy głos w niej zabrał Walter Kamphoefner (Texas A&M University), przedstawiając referat zatytułowany *Slavic-German Relations in Texas and the Midwest*. Przeanalizował w nim kwestie wzajemnych stosunków europejskich imigrantów, odtwarzających w miejscu osiedlenia strukturę sąsiedztwa ze starego kontynentu. Przedmiotem jego badań stali się głównie Czesi, Polacy oraz Niemcy. Głównym czynnikiem brany pod uwagę w jego rozważaniach był język, stanowiący doskonałe źródło do analizy wzajemnych wpływów tych grup. Poprzez porównanie relacji tych zbiorowości imigracyjnych w różnych miejscach docelowych ich wychodźstwa (Texas, Chicago, Milwaukee) podkreślił rolę lokalnego kontekstu, silnie oddziałującego na ich wzajemne stosunki.

Kolejne dwa referaty – Marka Vlha (Uniwersytet Masaryka, Brno) *Czechs in the USA between Sympathies to Polish Immigrants and Transmigration to Russia: The Crises of Slavic Ideals in the 1860s* i Dominica Pacygi *Czechs and Poles in Chicago: Pan-Slavism and the Cermak Democratic Machine, 1860–1933* traktowały o funkcjonowaniu i organizowaniu się czeskich imigrantów w Stanach Zjednoczonych. Obaj badacze zwrócili uwagę głównie na wpływ ideologii panslawizmu oraz na proces jej rozpowszechniania przez wychodźców. Pacyga przeanalizował również stosunki polsko-czeskie w USA, opierające się w dużej mierze na sferze politycznej (wspólne zrzeszanie się w organizacjach i stowarzyszeniach) i ekonomicznej (walka o nisze na rynku pracy). Z powodu nieobecności Dominica Pacygi jego referat został odczytany.

Istvan Kornel Vida (Uniwersytet w Debreczynie) przedstawił w swym wystąpieniu wpływ ideologii natywistycznej w Stanach Zjednoczonych na sytuację imigrantów z Europy Wschodniej w latach 1880–1924. Na określenie tej grupy przybyszy używał popularnego wówczas w USA terminu *hunkies*, odnoszącego się do wszystkich wychodźców z tej części starego kontynentu z wyjątkiem Polaków. Zwrócił uwagę głównie na stereotypy, które odnosiły się w całości do tej grupy imigrantów, bez względu na pochodzenie etniczne poszczególnych osób. Byli oni postrzegani jako biedacy, nadużywający alkoholu i ignorujący podstawowe zasady higieny. Istotnie przybysze byli słabo wyedukowani. Ponadto, nie asymilowali się ze społeczeństwem przyjmującym, głównie ze względu na chęć powrotu do rodzimego kraju. Imigranci z Europy Wschodniej byli zatem łatwym celem natywizmu, podobnie jak wcześniej grupy należące do tak zwanej „starej imigracji” (głównie Irlandczycy i Niemcy), choć ci drudzy mieli zasadniczo różny profil społeczno-ekonomiczny.

Piąta sesja, której przewodniczyła Ewa Barczyk-Pease (University of Wisconsin, Milwaukee) rozpoczęła się od referatu Jamesa Puli (Purdue University North Central) *Civil Rights for Some, Stereotyping for Others: Two Views on the Open Housing Movement of the 1960s*. Podstawą jego analizy była kwestia stosunków sąsiedzkich pomiędzy poszczególnymi grupami etnicznymi w Chicago. Badacz podkreślił, iż sąsiedztwo jest nie tylko obszarem przyjaźni i współpracy, ale również antagonizmów. Konflikty pomiędzy poszczególnymi grupami wynikały głównie z ich rywalizacji na rynku pracy oraz na rynku mieszkaniowym. Rozważania Jamesa Puli koncentrowały się także na problematyce praw obywatelskich, skierowanych przeciw dyskryminacji. W rzeczywistości jednak w tym okresie przejawy nietolerancji były powszechnym zjawiskiem i dotyczyły nie tylko Afro-Amerykanów, ale też członków białych grup etnicznych. Historyk podał przykłady procesów sądowych, w których oczywista dyskryminacja Polaków nie doczekała się potępienia w wyrokach sądowych, bowiem sędziowie uznali, iż Civil Rights Act nie stosuje się do tych przypadków.

Oscar Alvares Gila (University of the Basque Country, Vitoria-Gasteiz) przedstawił sposoby ukazywania Basków w amerykańskim kinie na przestrzeni lat 1913–1980. Wskazał na brak wiedzy wśród Amerykanów na temat tej grupy etnicznej, co sprawiało, że Baskowie często myleni byli z innymi narodowościami. Do lat 80. XX wieku prezentowani byli głównie zgodnie z panującym wówczas stereotypem na ich temat, czyli jako pasterze. W role Basków w filmach wcielali się początkowo głównie włoscy aktorzy, po II wojnie światowej postacie te zaczęli natomiast odgrywać Hiszpanie.

Kolejna prelegentka – Suzanne Marie Sinke (Florida State University) – na przykładzie listów pisanych przez członków żydowskiej rodziny Hasterlik przeanalizowała ich funkcjonowanie w przestrzeni transnarodowej. Każdy z przedstawicieli trzech pokoleń tej rodziny wyemigrował przed II wojną światową z Niemiec w inną stronę świata. Jediną drogą kontaktu i podtrzymywania więzi pomiędzy nimi były listy. Pełniły one wielorakie funkcje, nie tylko informacyjną, ale także między innymi kontrolną, a także funkcję pocieszenia (w tym celu niektóre informacje zatajano). Listy pisane były często w sposób, który był zrozumiały tylko dla członków rodziny, poprzez stosowanie swoistego kodu.

Balázs Venkovits (Uniwersytet w Debreczynie) przedstawił referat zatytułowany *Travelers and Emigrants: Questions of Identity in Hungarian Emigrant Accounts on the Americas*. Poruszył w nim kwestię emigracyjnych opowieści, spisanych przez węgierskich wychodźców. Przyjmowały one formę artykułów do lokalnej prasy czy też pamiętników. Wskazał na ich cztery podstawowe funkcje: 1) pomoc rodzinnemu krajowi, 2) funkcja edukacyjno-informacyjna o tym, jak się żyje w różnych stronach świata, 3) wskazówki i przykłady dla rozwoju kraju, 4) dzielenie się nowymi doświadczeniami.

Szósta sesja, którą poprowadziła Harriett Napierkowski, dotyczyła słowa pisanego, głównie literatury migracyjnej oraz prasy. Zapoczątkowana została wystąpieniem Evy Eckert (Anglo-American University, Prague), która na podstawie inskrypcji na nagrobkach, prasy oraz prywatnej korespondencji przeanalizowała proces akulturacji czeskich imigrantów w Teksasie na przestrzeni kolejnych dziesięcioleci na przełomie XIX i XX wieku. Grażyna Kozaczka (Cazenovia College) natomiast oparła swą analizę na opowieściach spisanych przez dwie generacje polskich imigrantów, przybyłych do Stanów Zjednoczonych po 1989 r., zwracając szczególną uwagę na różnice w opisywanych przez nich doświadczeniach i na różne rodzaje narracji.

Tom Napierkowski (University of Colorado, Colorado Springs) w referacie *A Polish Doctor in the Nazi Camps: Creative Non-Fiction, Intimate Ethnography, and Ethnicity* prześledził losy rodziny polskiej młodej lekarki o żydowskich korzeniach, pracującej w obozie zagłady Auschwitz-Birkenau. Po wojnie rodzina ta wyemigrowała do Stanów Zjednoczonych, gdzie rozpoczęła proces negocjo-

wania na nowo swego statusu w miejscu osiedlenia, kształtując swą polsko-amerykańską tożsamość w oparciu o pamięć wydarzeń z przeszłości.

Siódma sesja, w której udział wzięli Dorota Praszałowicz, Neal Pease, Hasia Diner i Tom Napierkowski, stanowiła podsumowanie dwudniowych obrad. Scharakteryzowano w niej poruszaną podczas konferencji zróżnicowaną tematykę oraz przedstawiono działalność Polish American Historical Association.

Trzeci dzień obrad przeznaczony został na warsztaty dla doktorantów i młodych badaczy. Rozpoczął się wykładem Grahama Hodgеса *Revising and Expanding the Underground Railroad*, w którym przedstawił on proces migracji Afro-Amerykanów z południa Stanów Zjednoczonych. Należy zaznaczyć, że jest to proces mało w Polsce znany, a jednak należący do ważnych punktów amerykańskiej (w szczególności afroamerykańskiej) pamięci zbiorowej.

Sesji, w trakcie której doktoranci przedstawili swe prezentacje, przewodniczył Tobias Brinkmann. Specjalny komentarz do zaprezentowanych referatów wygłosiły Suzanne Marie Sinke i Mary Erdmans. Jako pierwsza głos zabrała Edurne Arostegui (University of the Basque Country), przedstawiając obraz Basków w zachodniej literaturze i zwracając uwagę na funkcjonujące w odniesieniu do tej grupy stereotypy. Podkreśliła również istotną funkcję literatury, informującą o roli Basków w zachodnich społeczeństwach. Z kolei Anna Maria Barczyk (University of the Basque Country) przedstawiła historię wychodźstwa i osadnictwa tej grupy etnicznej w Kolumbii, wskazując na odmienność jej wzorców migracyjnych w porównaniu z międzynarodową mobilnością Hiszpanów.

Joanna Kulpińska (Uniwersytet Jagielloński) na podstawie porównania historii wychodźstwa rodzin wywodzących się z podkarpackiej wsi Babica zaprezentowała typologię wielopokoleniowych łańcuchów migracyjnych. Podstawą wyłonienia czterech typów była przyjęta przez poszczególne rodziny strategia migracyjna. Kolejnym prelegentem był Marek Liszka (Uniwersytet Jagielloński), który w referacie *Cultural Activities of Polish Highlanders in Chicago* przedstawił między innymi działalność Związku Podhalan w Północnej Ameryce. Istotne wątki jego wywodu dotyczyły funkcji religii oraz muzyki w społecznym i kulturalnym życiu tej grupy.

Magdalena Matłoka (Uniwersytet Jagielloński) przeanalizowała na podstawie amerykańskiej prasy codziennej z początku XX wieku obraz żydowskiego gangstera, ilustrując to jednym z przykładów (głośną w tamtym czasie sprawą Rosenthala). Skupiła się na kwestii wpływu pochodzenia grupy oraz jej wizerunku prezentowanego w gazetach, a także na postrzeganiu tego wizerunku przez samych Żydów. Ostatnim prelegentem tej sesji był Tomasz Waksmundzki (Uniwersytet Jagielloński), którego wystąpienie dotyczyło problematyki związanej z emigracją polskich homoseksualistów. Przyczyną ich wyjazdu, obok czynnika ekonomicznego, jest panująca w kraju nietolerancja. Autor podkreślił, iż migranci

utrzymują w miejscu osiedlenia głównie kontakty z innymi przedstawicielami homoseksualnej mniejszości, niechętnie kontaktując się z pozostałą częścią swej grupy etnicznej.

Tegoroczną edycję warsztatów *American Ethnicity and East European Immigration*, podobnie jak poprzednie, zorganizowały Dorota Praszalowicz i Agnieszka Małek z Instytutu Amerykanistyki i Studiów Polonijnych UJ. Konferencja dała możliwość spotkania i dyskusji nad najnowszymi badaniami dotyczącymi zagadnień związanych z etnicznością i międzynarodowymi migracjami. Obrady wzbudziły duże zainteresowanie, czego dowodem było licznie zgromadzone audytorium. Referaty przedstawione w poszczególnych sesjach spotkały się z żywym odzewem ze strony publiczności, biorącej aktywny udział w panelach dyskusyjnych.

Dodatkowym atutem warsztatów było zorganizowanie odrębnej sesji dla doktorantów, podczas której mieli oni szansę przedstawić projekty swych prac doktorskich przed wybitnymi naukowcami w dziedzinie badań etnicznych i migracyjnych. Umożliwiło im to z pewnością zdobycie nie tylko cennych rad oraz doświadczenia, ale również międzynarodowych kontaktów, które w przyszłości skutkować mogą owocną współpracą.